

Albert Bastardas i Boada

(CUSC - Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació, i
Departament de Lingüística General de la Universitat de Barcelona)

LA INCIDÈNCIA DE L'ACTIVISME LINGÜÍSTIC EN EL FUTUR DEL CATALÀ

1. Marc teòric: tendències evolutives i distincions conceptuals fonamentals

1.1 Futur 'glocal'

Actuar sobre el futur implica realitzar algun tipus de prospectiva sobre com serà -o com sembla que serà- aquest futur. L'anticipació respecte dels fets que han d'ocórrer -en la mesura que puguin ser previstos- i l'adequació dels discursos i les accions a les tendències que es dibuixen com a majoritàries en la societat són fonamentals per a l'èxit d'una acció transformadora.

Ara com ara tot sembla indicar que ens dirigim cap a un futur 'glocal', és a dir, en part global i en part local. Molt probablement anirà creixent la interdependència tecnoeconòmica de les societats humanes i la influència dels grans emissors tecnomediàtics sobre els més petits encara augmentarà més. Les possibilitats d'acció sobre la determinació dels usos lingüístics per part dels grups humans demogràficament poc extensos i/o políticament subordinats tendiran probablement a disminuir més que no pas a augmentar. Les representacions s'internacionalitzaran i passarem a una etapa 'polinacional' i de consciència planetària. En situacions mínimament democràtiques la consciència d'interdependència podrà tendir a fer baixar els adeptes a les ideologies independentistes estrictes -si els grups majoritaris dominants no abusen del seu poder- i caldrà passar a imaginar estructures d'autogovern o de sobirania cooperatives.

Això farà més complex el fet de l'organització de la diversitat lingüística, ja que el contacte s'estendrà pertot -a causa de les integracions suprapolítiques i econòmiques o bé per raó dels moviments migratoris. La perspectiva d'una societat d'individus monolingües tindrà probablement pocs adeptes entre els grups humans menors i caldrà formular des del pensament complex propostes sostenibles d'equilibri en la distribució de funcions entre les llengües en presència.

1.2 Cavalcar sobre les dinàmiques 'naturals'

Igual com els antropòlegs aplicats ja van advertir fa temps que el reformador social ha d'actuar coneixent les propietats dels seus objectes -subjectes en aquest cas- si vol tenir èxit en la seva empresa, aquell ha de tenir també present de respectar i d'aprofitar les tendències noves que es dibuixin en la societat i conduir-les, en la mesura que sigui possible, cap als objectius que cerca d'aconseguir. Si les tendències socioculturals són fortes i ben arrelades pot ser més contraproductiu anar-hi en contra que no pas aprofitar-les. Com que tot és en canvi constant i en reequilibris dinàmics, les modificacions tecnològiques, ideològiques, polítiques, econòmiques, demogràfiques, etc., han de ser utilitzades intel·ligentment per afaïonar el nou equilibri sortint. Cal, doncs, una alerta constant i una disposició a la innovació discursiva. Si el món canvia i hom es queda quiet, de fet es va enrera.

1.3 Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades: interrelacions i autonomia.

Molt sovint hem cregut que la clau de volta dels processos de recuperació lingüística era l'actuació damunt de les comunicacions 'institucionalitzades' (en el sentit de J. C. Corbeil), oficials i no-oficials. Essent certament important, òbviament, l'ús de la llengua en curs de normalització en les comunicacions públiques de les organitzacions, cal no oblidar la relativa autonomia que pot presentar el pla de les comunicacions 'individualitzades'. En una situació com la catalana actual, en què el català no és pas l'única llengua present en les comunicacions institucionalitzades, i amb més de la meitat de la població d'origen castellanoparlant, els comportaments intergrupals en el pla interpersonal semblen tendir a reproduir encara potser majoritàriament les normes antigues favorables al castellà. L'actual context lingüístic 'institucionalitzat' no sembla tenir prou força per canviar de manera massiva els hàbits lingüístics que afavoreixen l'adaptació al castellà per part dels individus de L1 catalana o bilingües familiars. Com diuen els sociòlegs, sembla com si les normes 'tinguessin vida pròpia', i aquestes, en el marc d'una dinàmica (parcialment) autònoma i autoorganitzativa, tendeixen a perpetuar-se més enllà de l'estructura inicial que les va causar. El problema, doncs, és greu, i les associacions d'activisme lingüístic no l'haurien pas d'ignorar. Recerca i acció han d'anar de bracet per poder transformar la reproducció d'aquest comportament negatiu per a l'estabilitat i desenvolupament de la comunitat lingüística catalana.

2. Nous objectius per a un nou segle

Cal, per tant, aprofitar el canvi de segle per energitzar de nou els ciutadans de cara a l'assoliment d'una estructuració políticolingüística més adequada. Cal formular nous objectius a curt i mitjà termini i cal organitzar-se adequadament i eficaçment per al seu assoliment.

Per exemple, en les comunicacions institucionalitzades (i a títol només indicatiu i no pas exhaustiu):

-de dependència oficial: aconseguir un discurs i uns principis simbòlics i d'actuació de l'Estat espanyol més igualitaris, equitatius i compensatoris. Denunciar la desigualtat injustificable. Teoritzar la distribució de funcions. Assegurar, com a mínim, de manera immediata l'atenció/resposta personal en català als òrgans 'centrals'. Els mateixos drets lingüístics que té el castellà a Catalunya els hauria de tenir el català en el pla dels òrgans políticoadministratius espanyols.

-en el sistema educatiu: imaginar actuacions noves, impulsar experiències-pilot, pensar una escola també per a l'oralitat i per al canvi de les normes d'ús. Atenció especial a l'ensenyament mitjà, molt desatès i, en canvi, d'extrema importància en el canvi de les normes interpersonals.

-en les comunicacions institucionalitzades de dependència no-oficial: assegurar, com a mínim, l'atenció en català al client i al consumidor, en l'oralitat i en la paperassa administrativa i publicitària, i avançar cap a fer efectiu l'ús majoritari del català com a llengua de treball.

-en el sistema mediàtic: estudiar com es pot fer avançar el català en les televisions privades i per cable. Què caldria canviar? Què caldria promoure?

-Internet: promoure la presència i accés al màxim de pàgines web en català. Presentar propostes a les administracions.

etc.

-En les comunicacions individualitzades:

-aconseguir estendre socialment el canvi a favor del català de la norma lingüística intergrupals.

-relegitimar el català com a 'llengua de tots', de relació comuna, es vingui d'on es vingui.

-tornar a fer 'simpàtic' i solidari l'ús del català.

3. Intervenir cooperativament.

Les associacions que treballin a favor de la promoció de l'ús del català han d'enfocar la seva tasca no aïlladament sinó en col.laboració amb les associacions i entitats existents ja en cada un dels àmbits socials. Per exemple,

-en el pla polític

-treballar amb els diputats i membres de les administracions (lobby) per aconseguir les mesures que es creguin necessàries -atenció en català per part dels òrgans centrals de

l'Estat, símbols de l'Estat en català, millorar de la política lingüística dels governs autònoms de l'àrea catalanoparlant, etc.

-en el pla social

-treballar amb els sindicats, per exemple, per anar aconseguint que el català vagi essent la llengua en què la majoria de la població es guanyi la vida (fet de gran importància, com es va veure a Quebec).

-treballar amb els mestres per aconseguir una intervenció efectiva en el canvi de les normes d'ús intergrupals, tot dotant -als alumnes ja més grans- d'una comprensió sociolingüística adequada de la situació a l'àrea catalana.

-treballar amb els autors i les editorials per introduir canvis en els llibres de text que trenquin amb els vells conceptes d'una sociolingüística ja resclosida i divulguin conceptes vàlids i adequats al món contemporani per a la comprensió dels efectes evolutius de les situacions de contacte de llengües.

-en el pla del discurs

-replantejar-se críticament els discursos tradicionals de reivindicació i legitimació. Crear noves 'representacions' que puguin incorporar com més gent millor. Usar nous rètols ('diversitat', 'contacte', 'grups menors', solidaritat, ètica sociolingüística, perspectiva ecològica, ...) internacionalment vàlids en l'etapa planetària que viurem. Veure'ns com a espècie, com a conjunt de la Humanitat, que es pregunta en aquesta hora de la globalització com organitzar-nos lingüísticament els humans, tot unint la necessitat d'intercomunicació amb la de la preservació de la diversitat que cada cultura ha creat.

-treballar amb els intel.lectuals per aconseguir elaborar i difondre les noves idees en els media.

-treballar amb els centres i grups de recerca per tal de promoure estudis i informes rigorosos i sòlids, i difondre'n públicament els seus resultats. Convocar actes. Demanar, en conseqüència, actuacions polítiques a les administracions dels nivells que pertorqui.

-generar discursos atractius, persuasius, integradors i no-antagònics.

4. Conclusions generals

Per dur a terme tot aquest programa, cal certament disposar d'entitats fortes i ben organitzades, que puguin promoure la imaginació, la creativitat, i el dinamisme en l'activisme lingüístic. Han de ser aquestes entitats -federades o unides- les que liderin el procés de recuperació i de desenvolupament del català fent propostes als organismes políticoadministratius, vehiculant discursos legitimadors de les noves representacions de la realitat, i demanant la solidaritat i la cooperació dels distints grups socials en l'assoliment

d'objectius dignes d'equitat i de dignitat en la relació entre els conjunts lingüístics de la Humanitat.

L'activisme lingüístic, doncs, tot i no deixar d'impulsar les campanyes concretes que hom pugui creure necessàries, ha d'enfocar les seves actuacions també cap a:

- la teorització de l'evolució sociolingüística i de les possibilitats i efectes de la política lingüística en la pràctica.

- la priorització dels objectius i de les accions.

- el disseny intel·ligent de les accions: avaluar-ne tots els efectes, tant negatius com positius.

- la crítica (constructiva) de les (no)actuacions governamentals sempre que calgui (paper de 'consciència crítica').

- la proposta d'objectius precisos assolibles.

- la resposta i el debat amb arguments sòlids i internacionalment acceptables.

- la recerca empírica rigorosa per tal de fonamentar els arguments i les actuacions.

- la promoció de la recerca-acció (experimentació i avaluació)

- Concloent, per tant, veig com a GRANS OBJECTIUS:

- A) MILLORAR I OPTIMITZAR LES ACTUACIONS DES DELS GOVERNS AUTONÒMICS SOBRE LES COMUNICACIONS INSTITUCIONALITZADES OFICIALS I NO-OFFICIALS (IMAGINACIÓ, CRÍTiques, PROPOSTES I ACCIONS DE COOPERACIÓ).
- B) DESENVOLUPAR CONCEPTUALMENT UN NOU DISCURS A BASE D'IDEES INNOVADORES I DE FUTUR ('SUBSIDIARIETAT', 'FUNCIONS EXCLUSIVES', 'PRESERVACIÓ DE LA DIVERSITAT LING.', VISIÓ PLANETÀRIA, GLOBAL, SOLIDÀRIA I INTERNACIONAL, POLIGLOTITZACIÓ).
- C) AVANÇAR MOLT MÉS EN EL RECONeixEMENT IGUALITARI I EQUITATIU DEL CATALÀ EN EL PLA DE LES ADMINISTRACIONS ESPANYOLA I EUROPEA.
- D) ACONSEGUIR CANVIAR LES NORMES D'ÚS INTERGRUPALS. FER DEL CATALÀ LA 'LLENGUA COMUNA' DE LA SEVA ÀREA HISTÒRICA, ES VINGUI D'ON ES VINGUI. PARTIR D'UNA PERSPECTIVA DE LLENGUA MÉS CENTRADA EN EL FUTUR QUE CAL CONSTRUIR JUNTS QUE NO PAS EN EL PASSAT.